

НЕРІВНІСТЬ ЯК ВАЖЛИВІША ХАРАКТЕРИСТИКА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ

Попадинець О.В., канд. екон. наук, доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Постановка проблеми. Революційні досягнення в галузі інформаційних і комунікаційних технологій спричиняють формуванню принципово нових соціальних, економічних і культурних відносин між людьми, в межах популярного сьогодні поняття «інформаційне суспільство». Відбулось становлення універсального електронного середовища для реалізації економічних дій, що отримало назву «інформаційна економіка». Інформаційна економіка (ІЕ) є середовищем, учасники якого знаходячись в будь-якій точці економічної системи спроможні з мінімумом витрат взаємодіяти між собою, здійснювати торгівлю, обмін ідеями чи реалізовувати спільні проекти [1, с.23].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження загальних проблем розвитку інформаційної економіки забезпечили як зарубіжні, так і вітчизняні дослідники, зокрема, Вінарик Л. [1], Чернов А. [2], Шевчук Б. [3], Парінов С [4]., Веріан Х. [5], Георгієв Р [6], Бард А, Зодерквист Я. [9], Касаткіна М. [10] та ін. Зокрема, існуючі дослідження присвячені вивченню теорії інформаційної економіки, загальноекономічним аспектам її функціонування, ролі та значенню інформації, прикладам успіху реалізації моделей інформаційної економіки в межах зарубіжного досвіду та ін.

Невирішені складові загальної проблеми. Втім, багато питань щодо функціонування та розвитку інформаційної економіки залишаються недостатньо освітлені у сучасній науковій літературі, зокрема, щодо проблеми нерівності, яка посилюється саме в умовах інформаційного суспільства, яке на

перший погляд має забезпечити всім однаковий доступ до освіти та можливостей самореалізації, вдосконалення та підвищення продуктивності праці. Щороку розрив між бідними і багатими як в межах окремої країни, так і між країнами лише посилюється, що спростовує певні характеристики ІЕ. Відсутність достатнього теоретичного підґрунтя з питань посилення нерівності в ІЕ зумовлює актуальність проведення дослідження в даному напрямі.

Формулювання цілей статті. Метою статті стало вивчення причин, наслідків та проявів посилення економічної та соціальної нерівності між різними верствами населення і різними країнами в умовах розвитку ІЕ. Методика дослідження передбачає застосування методів: аналізу і синтезу (для визначення сутності та характерних особливостей інформаційної економіки), формально-логічні методи застосовуються в ході з'ясування причин на наслідків інформаційної нерівності в суспільстві, економіко-статистичні методи – з метою обґрунтування ступеню інформаційної нерівності різних верств населення в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Саме комунікаційні технології (КТ) відіграють особливу роль у формуванні як культури суспільства, так і економіки нового типу. КТ створюють технічні можливості для надпотужного інформаційного поля, яке практично повністю оточує сучасну людину [2, с.52]. Ознакою інформаційної економіки є зміна головних чинників виробництва і трансформація відносин власності: замість матеріального капіталу все більшу роль відіграє інформація і інформаційні технології. Вони є ключовими економічними ресурсами і об'єктами власності. Трансформація форм власності відбувається через появу нових об'єктів і способів привласнення. Зростає значення інтелектуальної власності та поглиблюється розподіл прав власності, кожен з яких стає самостійним об'єктом привласнення і ринкових угод [3]. Нагромадження в ІЕ орієнтоване на знання та корисну інформацію, а не на речові компоненти виробництва. Ця зміна характеру накопичення викликала великі соціальні трансформації. Носіями знань та інформації є люди і речові елементи виробництва. Втім, тільки інформація, накопичена людьми, здатна до

самозростання. Інформація, що міститься у матеріальних елементах, таких властивостей не має [2]. Базою функціонування ІЕ є взаємодії між людьми у віртуальному просторі. Цінність КТ зумовлена саме можливостями збору, аналізу і передачі інформації миттєво, з мінімальними видатками [2, с.107]. Прогрес в КТ призводить до підвищення швидкості поширення інформації [4]. Новий елемент ПЗ може бути миттєво переданий на інший континент, а розробники зкомбінують його з іншими компонентами. Не дивно, що в умовах відсутності матеріальних обмежень розвиток ІЕ такий стрімкий. Важливою причиною для цього є значні інвестиції, насамперед у людський капітал. Гонитва за фінансовим успіхом призвела до появи покоління молодих людей, з головою занурених в технології. Комп'ютерні знання гарантують їх носіям великі дивіденди в майбутньому [5, с.225]. Опанувавши КТ, людина отримує технічні надможливості небувалого контролю над інформацією. Інформація в економічній діяльності дозволяє знизити невизначеність, що супроводжує господарювання. Це, одночасно, підвищує продуктивність, розширяє доступ населення до важливих соціальних функцій і можливостей, але і викликає невідомі ефекти, що змінюють мотивацію і психологію. Збільшується кількість моделей поведінки з використанням викривленої або навмисно спотвореної інформації, розвивається опортунізм і зловживання у використанні релевантної інформації [6]. Елементом конкуренції стала дезінформація. Саме інформація і властива їй асиметрія визначають стан сучасних ринків. У 2001 р. Нобелівську премію у галезі економіки отримали Д. Стігліц, Д. Акерлоф і М. Спенс саме за теорію ринків інформації, де досліджувались інформаційні спотворення на ринках, які викликають необхідність державного регулювання [7]. У країнах, які розвивають КТ, останні стають джерелом економічного розвитку та забезпечують взаємозв'язок між людьми і державою. Надшвидкий розвиток комп'ютерної техніки та її здешевлення, теоретично створюють передумови для включення країн, що розвиваються, в загальносвітовий постіндустріальний економічний простір. Втім, насправді все відбувається навпаки, нерівність в умовах ІЕ лише посилюється, і прірва між багатими і бідними верствами

населення та країнами стає все ширшою. В ІЕ відбувається стрімке посилення класових протиріч і формування нового способу життя [2, С.288]. На мегарівні це виявляється в зниженні залежності промислово розвинених країн від сировини, у розширенні інформаційного сектора економіки. Надшвидкий розвиток КТ, їх здешевлення створюють передумови для залучення країн, що розвиваються в загальносвітовий економічний простір [6]. З таким твердженням не можна погодитись. Напрактиці відстаючі (як країни, так і люди) стають легким і дешевим ресурсом для більш потужних суперників. Праця некваліфікованих працівників знецінюється [7]. Успіх людини повністю залежить від її здатності інтегруватися в нове інформаційне суспільство. Одночасно формується «ефект відриву», коли учасники, що залишились поза інформаційного простору, перетворюються в назавжди відстаючих. Величезна маса таких ненавчених і непотрібних людей становить клас залежних працівників і споживачів, які за великим рахунком, в ІЕ зайві [2, С.75]. Виникає нетократія як нова форма управління суспільством, в межах якої достовірна інформація є головною цінністю, а доступ до неї і можливості маніпуляцій забезпечують владу над рештою учасників. Як відзначають А.Бард і Я.Зодерквіст, представники нетократії чудово усвідомлюють «різницю між інформацією та знанням і особливу цінність знання ексклюзивного. Саме монополія на ексклюзивне знання робить нетократів панівним класом ІЕ» [9]. На думку авторів, нижчий за нетократію клас, представлений консумеріатом (від англ. пролетаріат споживачів). Крім економічної, соціальної і культурної нерівності все помітніше так звана цифрова нерівність або розрив всередині країн і на світовому рівні. Під цифровим розривом слід розуміти неоднакові можливості використання КТ, доступу в Інтернет, інші технічні переваги [10]. Цифровий бар'єр, цифрова нерівність, інформаційна нерівність – обмеження можливостей соціальної групи через відсутність у неї доступу до сучасних засобів комунікації [2, с. 124]. Як це все узгоджується з процесами глобалізації, інтернаціоналізації та інтеграції, що стрімко охопили всю світову спільноту? Розвиток інформаційного суспільства призводить до значної міграції людей. У

ході становлення ІЕ у 1990-х рр.. продуктивність праці пішла вгору, що забезпечило терпиміше ставлення до мігрантів. Західні економічні системи не є самодостатніми щодо трудових ресурсів, оскільки їх демографія однакова: людей похилого віку більше, а молодих стає менше. Втім, етнічні, культурні чи класові конфлікти не зникають. Навпаки, поляризація західного суспільства лише посилюється. Умови праці і життя стають більш прийнятними. Але відмінності у впливі, статусі і рівні життя все одно залишаються суттєвими [9], і, на нашу думку, вони ніколи не зникнуть, навпаки, посилюватимуться. Соціально-економічне явище цифрового бар'єру має безліч форм: регіональна (територіальна) нерівність – поділ світу на регіони, де інформаційні технології доступні більшості населення і де недоступні, кордони інформаційно-багатих і інформаційно-бідних регіонів практично збігаються з межами індустріально розвинених регіонів і країн «третього світу» [11]. Конарев М. стверджує, що різниця між інформаційно-багатими та інформаційно-бідними в світовому масштабі (між країнами) аналогічна різниці між інформаційно-багатими та інформаційно-бідними в країні [1, с.74]. ІЕ мультиплікативно підсилює ефект відставання і для окремих суб'єктів, і для макроекономічних систем. За офіційною статистикою в Україні більше 8млн.чол. існує в стані цифрової нерівності. Доступ до Інтернету є у містах, але не у селах – всього 4тис. сіл з 26 мають інтернет-провайдерів. В цих селах мешкає 8,3 млн.чол. Цифрова нерівність знижує якість життя. Інтернет є величезною базою даних, що відкриває надможливості для навчання і самореалізації. За наявності Інтернету людина може купувати і продавати товари, що стимулює економічну діяльність і підвищує добробут, може отримувати додаткову освіту і досвід людей. Технологічна відсталість частини країни впливає на економічні результати всієї країни. У звіті щодо індексу розвитку КТ за 2017 р. Україна посідає 79 місце зі 176. Для порівняння Росія має 45-те місце, Білорусь – 32-е, Естонія – 17-е [12]. Від цифрової нерівності програє вся країна, оскільки мільйони не залучені в економічні відносини і обмежені в своїх можливостях купувати і продавати.

Висновки з проведеного дослідження. Визначено головні особливості інформатизації суспільства та економіки, а саме: інформатизації економіки має потрібну природу: це процес технічний, пов'язаний з НТП, економічний, коли зміна взаємодії учасників відбивається на ефективності, рівні і структурі витрат, характеристиках економічної системи, соціальний – змінюється роль людини в виробничих відносинах, світогляд, трансформується системи цінностей. Показано, що важливішим ресурсом ІЕ є інформація і знання, які одночасно і ресурс і результат виробництва, а наявність матеріальних (природних) ресурсів не впливає на економічний розвиток та добробут країни. Доведено, що інформаційний розрив між окремими верствами населення та багатими і бідними країнами лише посилюватиметься. Попри потенційні можливості ІЕ стерти нерівність між класами та країнами, ця прірва поширюється.

Перелік посилань

1. Винарик Л., Щедрин А., Васильева Н. Информационная экономика: становление, развитие, проблемы. Донецк: Институт экономики промышленности, 2002. 312с.
2. Чернов А. Становление глобального информационного общества. Проблемы и перспективы. М.: «Дашков и К», 2003. 232с.
3. Шевчук Б. Информационный капитал: его сущность и виды *Экономическая теория*. 2005. №2. С.41-48.
4. Паринов С. И. Третья форма управления для сетевой экономики. Институт Экономики и ОПП СО РАН. Новосибирск, 1999. 168 с.
5. Вэриан Х. Экономическая теория информационных технологий. Социально-экономические проблемы информационного общества /под ред. Л.Мельника. Сумы: Университетская книга, 2005. 269с.
6. Ткачова А. В. Специфіка і тенденції розвитку інформаційного сектора економіки України. *Ефективна економіка*. 2013. № 10: сайт. URL :<http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2378> (дата звернення: 15.01.2019).

7. Попадинец Е. В. Современный международный опыт обеспечения защиты прав участников кредитных и банковских трансакций. *Економічний вісник Донбасу*. 2007. №3(9). С.44-49.

8. Георгиев Р. Об основных противоречиях глобального информационного общества. *Проблемы современной экономики*. 2007. № 3(15). С.36-43

9. Бард А., Зодерквист Я. Нетократия. Новая правящая элита и жизнь после капитализма/ пер. с швед. СПб.: Стокгольмская школа экономики в Санкт-Петербурге, 2004. 252 с.

10. Касаткина М. Глобальная информатизация общества. *Экономический журнал*. 2010. №4 (20). С. 41-43.

11. Інформаційна нерівність як соціальна проблема. Громадські науки: зб. ст. по мат. XXX міжнар. студ. наук.-практ. конф. № 30:сайт. URL [http://sibac.info/archive/social/3\(29\).pdf](http://sibac.info/archive/social/3(29).pdf) (дата звернення: 25.01.2019).

12. Цифровое неравенство.Почему отсутствие интернета влияет на качество жизни и как это преодолеть в Украине: сайт. RL: <https://gagadget.com/37699-tsifrovoye-neravenstvo-pochemu-otsutstvie-interneta-vliyaet-na-kachestvo-zhizni-i-kak-eto-preodolet/>(дата звернення: 25.01.2019).

References

1. Vinarik, L., Shchedrin, A., Vasilyeva, N.(2002), *Information economy: formation, development, problems* [Informatsionnaya ekonomika: stanovlenie, razvitie, problemyi], Donetsk: Institute of Industrial Economics,P.312.

2. Chernov, A. (2003), *Formation of the global information society*[Stanovlenie globalnogo informatsionnogo obschestva], Problems and Prospects, M., P. 232.

3. Shevchuk, B. (2005), «*Information Capital: Its Essence and Types*» [«Informatsionnyiy kapital: ego suschnost i vidyi»], Economic Theory, No 2, P.41-48

4. Parinov, S. (1999), *The third form of management for the network economy* [Tretya forma upravleniya dlya setevoy ekonomiki], Institute of Economics and OPP SB RAS, Novosibirsk, 1999, 168 p.

5. Varian, X. (2005), *The economic theory of information technology* [*Ekonomicheskaya teoriya informatsionnyih tehnologiy*], Socio-economic problems of the information society, Ed. L. Melnik, Sumy: University Book, 269 p.
6. Tkachova, A. (2013), Specific and tendencies of development of the information sector of the economy of Ukraine [Specyfika i tendenciyi rozvytku informacijnogo sektora ekonomiky Ukrayiny], *Ukrainian economy*, No. 10, available at :<http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2378> (last accessed 15.01.2019).
7. Popadinets, E. (2007), «Modern international experience in ensuring the protection of the rights of participants in credit and bank transactions» [«Sovremennyiy mezhdunarodnyiy opyt obespecheniya zaschityi prav uchastnikov kreditnih i bankovskih transaktsiy»], *Economical Bulletin of Donbas*, No3 (9), P.44-49.
8. Georgiev, R. (2007), «On the main contradictions of the global information society» [«Ob osnovnyih protivorechiyah globalnogo informatsionnogo obschestva»], *Problems of the modern economy*, No 3 (15), P. 36-43.
9. Bard, A., Zoderkvist, J. (2004), *Netocracy. New ruling elite and life after capitalism* [*Netokratiya. Novaya pravyaschaya elita i zhizn posle kapitalizma*], Per. with the Swede, SPb.: Stockholm School of Economics in St. Petersburg, 252 p.
10. Kasatkina, M. (2010), «Global informatization of society» [«Globalnaya informatizatsiya obschestva»], *Economic Journal*, No4 (20).
11. «Informacion of inertia of yak is a social problem» [«Informatsiina nerivnist yak sotsialna problema»], Gromadsky science: ST. Art. on mat. XXX media.stud Science, Pract. conf., No. 30, available at : [http://sibac.info/archive/social/3\(29\).pdf](http://sibac.info/archive/social/3(29).pdf) (last accessed 25.01.2019).
12. Digital Inequality. Why the absence of the Internet affects the quality of life and how to overcome it in Ukraine [Tsifrovoe neravenstvo. Pochemu otsutstvie interneta vliyaet na kachestvo zhizni i kak eto preodolet v Ukraine] available at :<https://gagadget.com/37699-tsifrovoe-neravenstvo-pochemu-otsutstvie-interneta-vliyaet-na-kachestvo-zhizi-i-kak-eto-preodolet/> (last accessed 25.01.2019).

УДК 34.09; JEL Classification: O5

Попадинець О.В. НЕРІВНІСТЬ ЯК ВАЖЛИВІША ХАРАКТЕРИСТИКА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ

Мета: вивчення причин, наслідків та проявів посилення економічної та соціальної нерівності між різними верствами населення і різними країнами в умовах розвитку інформаційної економіки. **Методика дослідження:** аналіз і синтез (для визначення сутності та характерних особливостей інформаційної економіки), формально-логічні методи застосовуються в ході з'ясування причин на наслідків інформаційної нерівності в суспільстві, економіко-статистичні методи – з метою обґрунтування ступеню інформаційної нерівності різних верств населення в Україні. **Результати дослідження:** визначено основні ознаки інформаційної економіки, показано, що важливішим ресурсом нової економічної системи є інформація та знання, які одночасно і ресурс і результат виробництва, а наявність матеріальних (природних) ресурсів немає жодного впливу на економічних розвиток та добробут країни. Саме доступ до інформації визначає успіх людини (країни). Доведено, що інформаційний розрив між окремими верствами населення та багатими і бідними країнами лише посилюватиметься. **Наукова новизна:** обґрунтовано взаємозв'язок процесів глобалізації, інтеграції та інтернаціоналізації з явищем інформаційної та соціальної нерівності, що на відміну від існуючого підходу враховує подальші тенденції посилення такого розриву в напрямку інформації, доступу до інформаційно-комп'ютерних технологій та інформаційної культури суспільства. **Практична значущість:** показано, що важливішим ресурсом нової економічної системи є інформація та знання, які одночасно і ресурс і результат виробництва, а наявність матеріальних (природних) ресурсів немає жодного впливу на економічних розвиток та добробут країни. Саме доступ до інформації визначає успіх людини (країни). Доведено, що інформаційний розрив між окремими верствами населення та багатими і бідними країнами лише посилюватиметься. Попри потенційні можливості інформаційної економіки стерти нерівність між класами та країнами, ця прірва поширюється. Інформаційна економіка посилює трудову міграцію, коли мігранти є представниками робочих професій.

Ключові слова: інформація, інформаційна економіка, інформаційна нерівність, інформаційний розрив, глобалізація, інформаційно-комп'ютерні технології.

УДК 34.09; JEL Classification: O5

Попадинець Е.В. НЕРАВЕНСТВО КАК ВАЖНЕЙШАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ИНФОРМАЦИОННОЙ ЭКОНОМИКИ

Цель: изучение причин, последствий и проявлений усиления экономического и социального неравенства между различными слоями населения и различными странами в условиях развития информационной

экономики. **Методика исследования:** анализ и синтез (для определения сущности и характерных особенностей информационной экономики), формально-логические методы применяются в ходе выяснения причин на последствий информационного неравенства в обществе, экономико-статистические методы - с целью обоснования степени информационного неравенства различных слоев населения в Украине. **Результаты исследования:** определены основные признаки информационной экономики, показано, что важнее ресурсом новой экономической системы является информация и знания, которые одновременно и ресурс и результат производства, а наличие материальных (природных) ресурсов никакого влияния на экономическое развитие и благополучие страны. Именно доступ к информации определяет успех человека (страны). Доказано, что информационный разрыв между отдельными слоями населения и богатыми и бедными странами будет только усиливаться. **Научная новизна:** обоснована взаимосвязь процессов глобализации, интеграции и интернационализации с явлением информационной и социального неравенства, в отличие от существующего подхода учитывает дальнейшие тенденции усиления такого разрыва в направлении информации, доступа к информационно-компьютерных технологий и информационной культуры общества. **Практическое значение:** показано, что важнейшим ресурсом новой экономической системы является информация и знания, которые одновременно и ресурс и результат производства, а наличие материальных (природных) ресурсов никакого влияния на экономическое развитие и благополучие страны не оказывает. Именно доступ к информации определяет успех человека (страны). Доказано, что информационный разрыв между отдельными слоями населения и богатыми и бедными странами будет только усиливаться. Несмотря на потенциальные возможности информационной экономики стереть неравенство между классами и странами, эта пропасть распространяется. Информационная экономика усиливает трудовую миграцию, когда мигранты являются представителями рабочих профессий.

Ключевые слова: информация, информационная экономика, информационное неравенство, информационный разрыв, глобализация, информационно-компьютерные технологии.

UDC 34.09; JEL Classification: O5. Popadinets O.V.

INDEPENDENCE AS THE IMPORTANT CHARACTERISTICS OF THE INFORMATIONAL ECONOMY

Purpose: to study the causes, consequences and manifestations of strengthening economic and social inequality between different segments of the population and different countries in the context of the development of the information economy. **Methodology of research:** analysis and synthesis (to determine the essence and characteristics of the information economy), formal logic methods are used in the course of determining the causes of the consequences of information inequality in society, economic and statistical methods - in order to justify the degree of information inequality of different segments of the population in Ukraine. **The**

results of the research: the main features of the information economy are determined, it is shown that the most important resource of the new economic system is information and knowledge that both the resource and the result of production, and the availability of material (natural) resources, have no influence on economic development and the welfare of the country. It is access to information that determines the success of a person (country). It has been shown that the information gap between the various segments of the population and the rich and poor countries will only increase. **Scientific novelty:** the interconnection of the processes of globalization, integration and internationalization with the phenomenon of informational and social inequality is substantiated, which, in contrast to the existing approach, takes into account further tendencies of increasing such a gap in the direction of information, access to information and computer technologies and the information culture of society. **Practical significance:** it has been shown that the most important resource of the new economic system is information and knowledge that both the resource and the result of production, and the availability of material (natural) resources, have no influence on economic development and the welfare of the country. It is access to information that determines the success of a person (country). It has been shown that the information gap between the various segments of the population and the rich and poor countries will only increase. Despite the potential of the information economy to erase inequalities between classes and countries, this gap spreads. Information economy exacerbates labor migration, when migrants are representatives of working professions.

Key words: information, information economy, information inequality, information gap, globalization, informational and computer technologies.

Відомості про авторів / Сведения об авторах / About the Authors

Попадинець Олена Василівна – кандидат економічних наук, доцент, Харківський національний автомобільно-дорожній університет, доцент кафедри економіки підприємництва, м. Харків, Україна; e-mail: elena.popadinez@gmail.com; ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-1805-216X>. Моб. 066-715- 62-72.

Попадинець Елена Васильевна – кандидат экономических наук, доцент, Харьковский национальный автомобильно-дорожный университет, доцент кафедры экономики и предпринимательства, г. Харьков, Украина.

Popadinets Elena – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Kharkov National Automobile and Highway University, Associate Professor at the Department of Economics and Entrepreneurship, Kharkiv, Ukraine.